

אם יש למדינת ישראל. דינא דמלכותא דינא

שאלה זו, מתפצלת, לשני ראשים: (א) אם הדין של דינא דמלכותא דינא נאמר בכל סוגי מלכים, בין מלכי ישראל ובין מלכי אוה"ע, או יש איזה חילוק בינינו (ב) אם זה נאמר, רק במקום שיש מלך במדינה, והוא השליט במדינה, לחקוק חי ולהוציא משפטים, ומבלעדו לא ירים איש את ידו, או נאמר גם במקום ש מלך במדינה, אלא רק נשיא המדינה, והרשות לחקיקת חקים ומשפטים, נתונה בידי בית הנבחרים ובית המחוקקים, שהם הרשאים להוציא החקים במדינה, כפי ר: עיניהם לטובת המדינה ותושביה, שגם הם מתייחסים ביחס ממלכה. הן אלה הנקודות שעלינו לעמוד עליהם ולבררם אחת לאחת בעה"ת, ואבוא על ראשון רא ועל אחרון אחרון.

סעיף א

אם יש חילוק בין מלכי ישראל, לבין מלכי אוה"ע, לענין דינא דמלכותא

(א) הנה בקרי שאלת שלום (הנלוה עם ספרי ישכ"ע ח"ד בתחומ"מ סי אות ד') הבאתי שם דברי הד"מ ז"ל בחור"מ סי' שס"ט או"ג, (אגב עלי להעיר כי שם בסוגרים המלים „חפשתי ולא מצאתי“ הוא ט"ס ויש למוחקו) שכ' בשם הר"ן בנדרים (כח א') ד"ה במוכס וכו', שכ' בשם התוס' דדוקא במלכי האומות אמר ד מפני שהארץ שלו, ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן ה: אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפים בה וכו' ע"כ.

(ב) והנה דברי התוס' הנ"ל, באו סתומים, וצריכים ביאור, דממה שלא נ בקצרה, דוקא במלכי אומות, אבל במלכי ישראל לא, והוצרכו לבוא בנו"ט, בו האומות מפני שהארץ שלו, ומלכי ישראל דא"י כולם שותפים בה, מבואר, מילתא פסיקתא היא שבמלכי האומות, אומרים דד"ד, ובמלכי ישראל לא. אל במקום שיש לכל א' טעמו בצידו, דהיינו במלכי האומות דוקא במקום ששייכו אותה הטענה שכל הארץ שלו, כגון בחו"ל, אבל בא"י שהיא מוחזקת לנו מאבו וגם בזה"ז הלא קי"ל אין קנין לנכרי בא"י, ול"ש לומר עליה כל הארץ ואז אפי' אם היא נתונה ביד מלכי האומות, לא דיינינן בה דד"ד. וכן במלכי יש דוקא בא"י לא דיינינן בהו דד"ד, מפני שכל ישראל שותפים בה, אבל אם היה הנ בחו"ל שיש שם מלך ישראל, כמו בסוריא שנכבשה כיבוש יחיד ע"י דהע"ה וא

לנכרי בא"י. אך מי יכול לדון עם שתקיף ממנו, ולכן מוכרחים אנו, להיות נכנעים להם בגלותינו, עד שה' ברחמיו ישיב את שבותינו כבראשונה.¹

(ו) ובוזה הרי דברי התוס' ו"ל, מיושבים כמין חומר, דהוכרחו להאריך בטעמם בבחי' תרי רכשי, דשני הדברים קשורים א' בהשני; דהיינו לגבי האומות, עיקר טעמם תלוי בהזכות שיש להם בחו"ל שכל הארץ שלהם, וממילא דגם א"י נגזרת אחריהם; ומלכי ישראל, עיקר טעמם תלוי בא"י, שכל ישראל שותפים בה, שמזה אין להם הדין של דד"ד, וממילא דגם חו"ל טפילה לא"י, שגם באותו החלק שמולך בה מלך ישראל, לא אמרינן בה דד"ד, משום שהמלך עליו להשוות גזירותיו לכל בני מלכותו. ולפי האמור הרי פי' התוס' מובן מאליו, באומרם דדוקא במלכי האומות אמרו דד"ד מפני שהארץ שלו, ר"ל דבמלכי האומות אמרינן דד"ד בכ"מ גם בא"י, מפני שכיון שבחו"ל כל הארץ שלהם, ויכול לומר להם צאו מארצי אם לא תקיימו מצותי, ממילא דגם בא"י ישנו הדין הזה, מבחי' השוואת גזירותיו על כל בני מדינתו, אבל במלכי ישראל לא וכו' ר"ל אפי' בחו"ל, מפני שבא"י לא יכולים לגרש ישראל מארצם, שכל ישראל שותפים בה, ואז ממילא גם באותו חלק של חו"ל שמלך ישראל מולך בה, כמו בסוריא, אין דד"ד, משום האמור שעל המלך להשוות גזירותיו לכל בני מלכותו, כאמור.

(ז) והנה זאת ראיתי להגאון מהר"ץ חיות בחידושו על מס' נדרים (כ"ח א' שם) שכ' ע"ד הר"ן הנ"ל, וז"ל ע"י סנהדרין (כ' ב') מימרא דשמואל דכל האמור בפ' מלך, מלך מותר בו, וע"כ משום דינא דמלכותא, וע"י שבועות (ל"ה ב') אמר שמואל מלכות דקטלא חד משיתא לא מעניש, ומייתי ראייה מקרא דהאלף לך שלמה, וע' שו"ת מקום שמואל סי' ח', וע"כ מדינא דמלכותא נגעו בה, ושמואל לטעמיה וכו' וע"י רמב"ם בפיה"מ דכ' בפ"י דאין הפרש בין מלך ישראל למלך אומות, בזה ע"ש. והתוס' והר"ן וכו' ע"כ יפרשו דמימרות אלו וכו' לא משום דינא דמלכותא הם, רק מטעם דשאני הכא דגלי קרא עכ"ל.

(ח) והנה הערתו מההיא דסנהדרין דכל האמור בפ' מלך, מלך מותר בו, ע"י להרשב"א בנדרים שם, שהביא דברי התוס' הנ"ל בשם הר"ר אליעזר, וסיים וז"ל ותדע לך דהכי הוא, דהא איכא מ"ד כל האמור בפ' מלך מלך אסור בו, ולא נאמר אלא ליראם ולבהלם, ואמאי תיפוק לה משום דד"ד, אלא דלא נאמרו דברים אלו במלכי ישראל, אלא במלכי האומות עכ"ל. ולכאורה יש להעיר בדברי הרשב"א הנ"ל בראיתו זו, דאדמייתי ראייה מדברי האוסר, הי"ל להביא ראייה להיפך מדברי המתיר

(1) אם נקבל סברת הרה"מ שליט"א שזהו בגדר הצורך שישוה מדותיו, כי אז הי' יותר מסתבר לומר שמלך עכו"ם גם בחו"ל לא יוכל לחוקק חוקים, ולא להיפך. כי מאחר שאין הארץ שלו בא"י איך יתכן שמחמת רצונו שחוקיו יהיו קיימים בארצו יכריח את ישראל בארץ שאינה שלו לקיים חוקיו. ואז נאמר, אדרבא, שאינו יכול בשום מקום כיון שאינו יכול להשוות חוקיו. אבל באמת מסתבר יותר לענ"ד שזה אינו כלל בגדר תנאי הנ"ל, שהרי על א"י כאילו אינו מלך, ומה שייך כאן לדון בצורך שישוה מדותיו, הן הוא מצד מוכן להשוות מדותיו ולהטיל על כולם עול מסיו אלא שאין זה בידו.

שהיא מימרא דשמואל עצמו, הסובר דינא דמלכותא דינא, ומסתבר דאזיל לטעמיה דד"ד, ולכן סובר דכל האמור בפ' מלך, מלך מותר בו. וכמו שכן הביא ראיה המהר"ץ חיות הנ"ל, ובכך ע"כ לומר, דטעם הרשב"א (או הר"ר אליעזר עצמו, אם נניח דכל הדברים המובאים בהרשב"א הנ"ל הם דברי התוס' בשם הר"ר אליעזר) בזה, הוא דאם נניח דשמואל המתיר הוא משום דאזיל לטעמיה דד"ד אפילו במלכי ישראל, נמצא דהאוסר עיקר טעמו הוא משום דחולק על שמואל בעיקר הדין דד"ד, וסובר דל"א דד"ד במלכי ישראל, וא"כ תיקשי לן מדוע טרח לאשכוחי טעמא אחרינא, משום דלא נאמרו אלא ליראם ולבהלם, תיפוק ליה בפשיטות משום דסובר דלא אמרינן דד"ד במלכי ישראל. וזהו המכוון בדברי הרשב"א הנ"ל שכתב ואמאי ת"ל משום דד"ד, ר"ל דתיפול דל"א דד"ד במלכי ישראל. ר"ל דשמואל ורב פליגי בזה, דלשמואל דאמר מותר בפ' מלך ס"ל דאמרינן דד"ד במלכי ישראל ורב פליגי עליה דל"א דד"ד במלכי ישראל. וא"כ מזה ראייה מוצאת, דהיא דפרשת מלך, אינה ענין לדין זה של דד"ד, ושני המ"ד הנ"ל האוסר והמתיר, ל"פ בעיקר דינא של דד"ד במלכי ישראל, ושניהם שוים בשיעוריהם, דל"א דד"ד במלכי ישראל, דזה כלל גדול דאפוי פלוגתא לא מפשינן, ועיקר פלוגתייהו, אינה אלא אם נאמרה לאיים עליהם או לא, דלדברי שמואל לא נאמרה לאיים עליהם כ"ס ר' יוסי שם בברייתא ולדעת רב לא נאמרה אלא לאיים עליהם כסברת ר"י שם בברייתא, דיליף מקרא על שום תשים עליך מלך ע"ש. הרי בזה אודא לה הקושיא מדברי שמואל בסנהדרין הנ"ל.

(ט) גם הקושיא מההיא דשבועות (ל"ה ב'), הנה שם בפירש"י נאמר דקטלא חד משיתא, באנגריא דעבודת המלך, ותוס' שם פי' בהוצאה למלחמת הרשות קאמר ע"ש, הנה בין לפירש"י, בין לפי' התוס', הרי אין זה ענין לדד"ד, דענין דינא דמלכותא הוא כמו הטלת מסים מכס וכדומה, אבל ענין אנגריא של המלך, או יציאה למלחמה, הוא מבחינת שום תשים עליך מלך, שאין מלך בלא חיילים, וכל העם שתחת ממשלתו, הם חייבים לשרתו ולעובדו, וכן אם רואה צורך לצאת למלחמה עם האוייב, לטובת המדינה וכדומה, דהוא טובת כל העם, לשמור עליהם מהאוייב וכדומה, ואדעתא דהכי המליכותו עליהם, להיות חשים לעזרתו בכל ענין שהוא טובת המלכות והמדינה, ואין זה בסוד הטלת מסים ומכסים וכדומה.

(י) גם מה שהביא מדברי הרמז"ל בפיה"מ, הנה פשוט דהרמז"ל הוא מכת החולקים ע"ד התוס' נ"ל, דהרי בפ"ה מה' גזילה ואבידה, הי"א פסק להדיא שאין חילוק בין שהיה המלך עכו"ם בין שהיה המלך ישראל, ע"ש, וכן פסק הטור בחו"מ (סי' שס"ט ס"ח) ומרן בש"ע (שם ס"ו ע"ש) ועי' שמה הכ"מ והב"י שם שהביא ראיה לדברי הרמב"ם הנ"ל ממה שהקשה הגמ' בפ' הגזול בתרא (ק"ג א'), והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, דהו"ל לשנויי כאן במלך ישראל, כאן במלך עכו"ם. ולכאורה קושיא אלימתא היא לדעת התוס' הנ"ל, דלדידהו שיש חילוק בין מלכי ישראל, למלכי אומות, מדוע נדחק הגמ' שם בנדרים, ג"כ לתרץ במוכס שאין לו קצבה, או במוכס העומד מאיליו, הי"ל לתרץ בפשיטות כאן במלכי ישראל, כאן במלכי אומות, דאין לומר משום דמתניתין סתמא קתני, דהרי גם לדידהו צריך להעמיד מתני' דוקא במוכס שאין לו קצבה, או בעומד מאיליו וכן אין להעמידה במלכי ישראל, דבמלכי ישראל, גם ביש לו קצבה, או בלא עומד מאיליו, ל"א דד"ד.

וכיון שכן, הרי יש להעמיד המשנה בפשיטות דמיירי במלכי ישראל, ואפילו ביש לו קצבה, או באינו עומד מאיליו, וההיא דשמואל, היא במלכי עכו"ם. (יא) אמנם נראה, דהנה שם בתוס' בנדרים, כתיב עוד וכי אמרינן דד"ד, ה"מ לענין שאם קנה ישראל מכס זה חייבים ליתן לו את המכס, וכן נמי אם לא קנה אותו, אלא שהוא ממונה לגבות את המכס שאינו רשאי ישראל חבירו ליטבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דד"ד וכו' ע"כ. והנה פשוט דחילוק זה שכ' התוס' הוא באינו עומד מאיליו וביש לו קצבה, דיש בו הדין של דד"ד. אבל באין לו קצבה, או בעומד מאיליו, גם באם קנה אותו ישראל, יכול ליטבע, ול"א בו דד"ד. והנה אם נעמיד המשנה במלכי ישראל, צ"ל דהוא אפי' בקנה אותו ישראל, יכול הוא ליטבע, מפני שבמלכי ישראל, ל"א בהו דד"ד, וזה אי אפשר, דהרי בקנה ישראל, דל מהכא, ענין של דד"ד, הרי יש כאן ענין גזילה לישראל הקונה את המכס, והרי זה עובר על בל תגזול, דהרי המלך כבר לקח את שלו, בשלימות, וכל ההפסד מגיע רק להקונה הישראל, ויש כאן ענין גזילה⁽²⁾, ולכן א"א להעמידה במלכי ישראל, ואם נעמיד אותה רק בממונה, זה דוחק, דמתני' סתמא קתני, כנלע"ד ביישוב דברי התוס' ז"ל, ודוק.

(יב) שו"ר במשנה למלך בה' גזילה שם שכ' ע"ד מהרש"ך ז"ל ח"ב סי' רי"ט שהקשה דהיאך יתכן דהממונה מפי המלך יהא מותר להבריח וישראל הקונה יהא אסור, וז"ל לא ידענא מאי קאמר האי גוזל את חבירו ישראל, והאי מפקיע של עכו"ם דמותר ע"כ. הרי דבישראל הקונה את המכס, נהי דאין בו ענין של דד"ד משום דהוי כהפקעת הלואתו, אבל יש בו ענין של גזילה מחבירו ישראל שקנה את המכס כאמור מהרש"ך הנ"ל.

(יג) ומדי דברי בזה, ראיתי לעמוד ע"ד המל"מ ז"ל הנ"ל, במה שהקשה ע"ד הר"ן ז"ל בנדרים שם הנ"ל (באות י"א) משמעתא דפ' הגזול דהקשה הגמ' ולהבריח המכס מי שרי והאמר שמואל דד"ד, ואם איתא לדהר"ן ז"ל דאפי' בישראל הממונה ע"פ המלך מותר להבריח, א"כ אמאי אצטריך לשנויי במכס שאין לו קצבה או מוכס העומד מאיליו, כיון דאפילו אם עמד במצות המלך ויש לו קצבה מותר להבריח. וכ' ע"ז המל"מ ונראה דלא דק וכו' דמ"ש הר"ן הוא לפי מסקנת ר"א במוכס עכו"ם ומשום הפקעת הלואתו נגעו בה, ואינך שאר אוקמתות וכו' לא קי"ל כוותיהו ע"ש. ול"ג כוונת קושייתו בפשיטות, דלמה נקט במוכס עכו"ם ומשום הפקעת הלואתו, הלא לדברי הר"ן אפי' בממונה ישראל דאינו רשאי להכריח לישראל חבירו וכו' משום דהוי כהפקעת הלואתו, ופשוט דמהרש"ך שנקט אמאי אצטריך לשנויי במוכס שאין לו קצבה, או מוכס העומד מאיליו, לא כיון

(2) לענ"ד אם אין דד"ד אין מקום לישראל לבא בטענה מכה שנתן כסף, שכיון שאין הדין דין אינם חייבים במסים שהמלך מטיל, נמצא דהישראל שקנה מהמלך שדי זוויה בכדי, ואף אחד אינו אחראי לו, ויש קצת לדון מדין מציל חבירו מן ההיזק, שאילולא שהי' קונה המכס, ודאי שהי' המלך גובה ע"י שליחיו ונמצא שע"י שקנה הישראל מרויחים. אולם זה כבר נכנס בגדר מבריה ארי וכו', עכ"פ ענין גזילה ודאי אין כאן. העורך.

להקשות רק על אוקמתות אלו, אלא גם על אוקמתא דר"א שהעמיד במוכס עכו"ם, ותנא ושייר, כיון דהדבר מוכן מאליו, דגם על תי' זה יש להק' זאת.

(ד) עוד ראיתי להמש"ל ז"ל שם שכ' ע"ד מרן הכ"מ ז"ל, דנחית עלה משום סכנת נפשות במעמיד המלך ישראל, דהרמז"ל לא אתי עלה אלא מפני שהוא גוזל מנת המלך, ע"ש ולע"ד מרן ז"ל, לישנא דהרמז"ל קשיחיה, שכתב מפני שהוא גוזל מנת המלך, דהי"ל בקצרה מפני שהוא גוזל ותו לא, וממה שהוסיף תי' "המלך" נראה דכיון בזה ללמדינו, דנוסף על ח"ה שבדבר מצד שהוא גוזל, אלא שהגזילה היא, מנת המלך, דכרוך בה, ענין של סכנה, דודאי דאינו דומה, למי שגוזל אדם פשוט, לגוזל מנת המלך, דהוי כמורד במלכות ויש סכנה לחייו, וזה פשוט וברור.

(ט) והנה בהרמב"ם פ"ד מה' מלכים ה"א, כ' הרדב"ז עמ"ש הרמז"ל שם רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמות וכו' וז"ל פ' כה"ג פלוגתא דתנאי ואמוראי, ופ' כר' יוסי ושמאל שאמרו כל האמור בפ' המלך, מלך מותר בו, ואמרינו בכמה דוכתי דד"ד, ואפי' מלכי הגויים אמרינו בהו דד"ד, ע"כ ולא זכיתי להבין אומרו: ואפי' מלכי הגויים, וכו', דנראה כאילו הדעת נוטה יותר לומר במלכי ישראל דד"ד, יותר ממלכי הגויים, והוא תמוה, דהרי מדברי התוס' שהביא הר"ן בנדרים הנ"ל, מבואר דהס' להיפך, שמלכי הגויים י"ל בהם יתר דד"ד, מאשר למלכי ישראל, ואף דפשוט דהרמז"ל הוא מכת החולקים על התוס' כנ"ל, אך לא לעשות פלוגתייהו מן הקצה אל הקצה בסברות הפוכות.

(טז) ואפשר דטעמו ז"ל, מכיון שלפי סברתו, דכל האמור בפ' מלך; מלך מותר בו, הוא מטעמא דד"ד, א"כ היה מקום לומר, דדוקא במלכי ישראל, דיש מקרא מפורש בפ' המלך, דיש לו הרשות להטיל מסים על העם לצרכיו וצרכי מלחמותיו, אבל לא כן מלכי הגוים שלא מצינו להם גילוי כזה במקרא מפורש, אין לומר בהם דד"ד, קמ"ל דאפי' במלכי גוים י"ל בהם דד"ד, כיון שאנו יושבים תחת מרותם, ועלינו לא למרוד בהם ח"ו, דזו א' מהשבועות שהשביע הקב"ה לישראל, שלא למרוד באומות.

(יז) אתאן לעיקר הדין, הנה הדבר ברור, שאין לנו אלא ד' הרמז"ל והנמשכים אחריו הטור והש"ע בסי' שס"ט, דפ' בפשיטות שאין חילוק בין מלכי ישראל, למלכי האומות דשניהם שוים בשיעוריהם, דדיינינו בהו דינא דמלכותא דינא, ודלא כד' התוס' והר"ן ז"ל, שחילקו בין מלכי אומות העולם למלכי ישראל, ובפרט דזה כלל בידינו, שבמקום שהמפ' והפוס' חולקים בהלכה דנקטינו כהפ"י שכ"כ להלכה ולמעשה, ולא כהמפרשים, שאינם אלא בדרך פירוש, ולא בדרך פסק.

(יח) שוב ראיתי להחת"ס ז"ל בחו"מ סי' מ"ד שכ' והנה בהא דד"ד, כ' רשב"ם בב"ב (ג"ד ב') הטעם דהמדינה עצמה ניח"ל וכו' וסיים החת"ס ולפ"ו אין לחלק בין מלך או"ה למלך ישראל וכו'; ומ"מ כ"ו כשאנו מתנגד למ"ש תורה בהדיא, אבל כשמתנגד וכו' אזי אפי' למלך אוה"ע אין שומעים ק"ו למלך ישראל וכו' ע"כ ושוב הביא דברי הר"ן בנדרים הנ"ל וכ' עליהם וז"ל ומ"מ נ"ל דל"פ אלא במסים ומכס שמטיל על כרחם ס"ל ל"ש בני מדינה ניח"ל אלא משום דהוא אדון הארץ וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי או"ה, אבל במנהגי וגימוסי כמו בב"ב ג"ד ב' מודה ר"ן שהטעם משום דניח"ל ואין לחלק בין מלכי ישראל למלכי

או"ה ע"כ. הנה למדנו עוד חידוש מדברי החת"ס ז"ל דע"כ ל"פ הר"ן ולמב"ם אלא במסים ומכס, אבל במנהגים ונימוסים גם הר"ן יודה שאין חילוק בין מלכי ישראל למלכי או"ה משום דניח"ל. וע"ע בספרי הפוס' ז"ל, מ"ש לחלק בכמה ענינים דשויים בהם מלכי ישראל למלכי האומות בדד"ה, אף לד' התוס' והר"ן וסיעתייהו ע"ש. ועכ"פ אנו כדידן דנקטינן להלכה כס' הרמז"ל ופסקא מרן בשלה"ט, שבשום ענין אין חילוק בין מלכי ישראל למלכי או"ה, בדינא דמלכותא דינא, אין אנו צריכים לחפש חילוקים בזה לד' הפוסקים דלא קי"ל כוותייהו. ועתה נבוא לסעיף ב'.

סעיף ב'

אם יש חילוק בד"ד בין מלך לבין שר

(א) הנה מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג סי' שס"ט הגה"ט אות י' ובהגב"י אות ס"א כ' וז"ל וה"ה כל שר ושלטון בעירו שיש לו כח לעשות חקים בעירו, דינא דמלכותא דינא הרשב"א ז"ל בתשובה ח"א סי' תרי"ב ותרל"ז וח"ב סי' שג"ו מהרי"ק שו" קצ"ה ת"י ס"י י"ו, וראיתי לבעל בנימין זאב סי' רצ"ד שכ' דה"ה שליח המלך והביא ראיה מתשו"ו זו של הרשב"א. גם לבעל השה"ג בפ' חז"ה ראיתי שכ' ולא דוקא המלך אלא אפי' שליחא דמלכא הוי כמלכא כ"ז שעושה השליח מחקי המקום וכו' ע"כ.

(ב) והנה לכאורה יש מקום לחלק, דע"כ לא כ' הרשב"א דה"ה שלטון ושר במקומו וכו', אלא במקום שהוא ממונה מהמלך, דאף דהחוק הזה שחקק השר, לא יצא מפי המלך, בכל זאת מכיון שהוא ממונה מהמלך לעשות כרצונו במקומו, לחקוק חוקים כפי ראות עיניו לטובת המקום, ולטובת תושביה, הרי כאילו חוק זה, יצא מפי המלך עצמו, מכיון שברשות קנחית, לעשות כהישר בעיניו, לטובת המדינה, לא כן אם אין בכלל מלך במדינה, כנהוג עתה בכמה מלכיות גדולות שאין להם מלך, רק נשיא כבוד, שאין לו שום שליטה על המדינה, לחקוק חוקים ומשפטים, רק בבחי' „שמך נקרא עלינו“, לכבוד המדינה, כלפי חוץ — מלכי ארץ, וכלפי פנים, לאשר מינוי שרים ושופטים וכדומה. אך עניני החוקים נתונים אך ורק ביד בית הנבחרים והמחוקקים שנבחרו ע"י העם למשך שנים מסוימות, הרי אין כאן מלך נבחר העם, שעליו נאמרה פרשת המלך בתורה, ואלה נבחרו העם לבית הנבחרים והמחוקקים, אפשר שאין להם אותו התוקף המלכותי, הנאמר בתורה, שעליו אמרו דינא דמלכותא דינא.

(ג) אמנם הנה הרואה יראה בכנה"ג בהגה"ט שם, דכבר הוא עצמו עמד ע"ז שם וכ' ע"ד השה"ג שם שכ' ומיהו נראה שצריך שיהיה שליה מהמלך ממש וכו', וכ"מ בתשר דשייכי לס' נזיקין והכי מסתברא, וז"ל, וכפי הנראה שהם מבינים דהרשב"א ז"ל מיירי בשלטון ושר הממונה מהמלך, ולא היא דהרשב"א ז"ל לא בא לומר, אלא שאין צורך שיהיה מלך ממש, אלא אפי' שאינו מלך, אלא דוכס שר ומושל בעירו דינו דין אע"ג דהוי מלכותא בלא תגא, ואפ"ל דהם ז"ל מבינים דברי הרשב"א כפשוטם, ואע"פ כן הביאו ראיה לדינם מדברי הרשב"א ז"ל בכנה"ג, דאם היה דדוקא במלך דד"ה, אפ"ל דכל שר ומושל בעירו, כל שאינו

מעוטר בעטרת, אין דינו כדין המלך, ומינה דשליח המלך כיון שאינו מלך ממש אין לו דין מלך לענין זה, אבל כיון דהרשב"א ז"ל גילה לנו דל"ד מלך מעוטר, אלא כל שר ומושל בעירו יש לו דין מלך, ה"ה שליח המלך כיון שבידו לעשות מה שירצה ולית דימחי בידיה, וכ"כ המרדכי פ' הגזול ות"י סי' י"ו עכ"ל. הרי שלך לפניך, דאין מקום לחלק, בין מלך המעוטר בתגא, לשר ומושל שאינו מעוטר בתגא, דבכולהו אמרינן דד"ד, והדר דינא, דה"ה בית הנבחרים והמחוקקים גם שאינם מעוטרים בעטרת מלכים, דינם כדין מלך, וי"ל בהו דד"ד. ומכ"ש אתו, מכיון שנבחרו ע"י העם, ואדעתא דהכי בחרו בהו, להוציא חוקים ומשפטים, כפי ראות עיניהם לטובת המדינה, שאף המסים המטילים על בני המדינה הוא לטובתם, דבלי מסים אין קיום למדינה, וכל אזרח במדינה חפץ בקיום המדינה.

ד) ובגדולה מזו, מצינו להכנה"ג בהגב"י שם אות ס"ב שכ' ה"ה כל הדיוטות שאם קצבו שלא יהנה אדם מארצם אלא בקצבתם דיניהם דין, מרדכי בפ' הגזול ומאכיל בשם רא"ם ע"ש, והנה ודאי, דיסוד דברי המרדכי הנ"ל, הם מההיא דגרסינן (במ' ב"ב ח' ב') רשאיין בני העיר וכו' ולהסיע על קיצתן וכו' ופירש"י לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה ע"ש. אמנם ע"י בדברינו בישכיל עבדי (ח"ג אה"ע בי' וח"ב אות ג' ושם בחחר"מ סי' א, אות א' ב' ובח"ד אה"ע סי' ט"ו ס"ד אות א'—ד') שכתבנו, דבתקנות העיר תלתא לטיבותא בעינן, א' דיהיו טובי העיר מבוררין תחי' מן הקהל, ב) דיהיה הדבר מדעת כל טובי העיר, וחכם העיר הממונה על הציבור, ג) דיהיה לטובת הקהל ולא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי, ובחפשי עתה במרדכי בפ' הגזול ומאכיל, מצאתי שכ' זי"ל ומה שטען ראובן שרוצה לתקן לתת משל אחרים מעתה והלאה, ושמעון מעכב, הדין עם שמעון, אם הוא מישובו, דהא דאמרינן ורשאיין בני העיר וכו' הכי פי' ורשאיין בני העיר להסיע ולהפסיד ממון את העובר על הקצבה שקצבו והתנו ביניהם לדעת כולם שנתרצה בתחילת התקנה, ועתה עובר עליה, והוא שעשאוה בחבר עיר וכו' אבל להפקיע ממון שלא מדעת בעלים אסור אם לא ע"י הפקר ציבור או בית דין וכו', עכ"ל.

ה) והנה שם בדברינו (בח"ד הנ"ל ס"ד או"ב) הבאנו דברי המרדכי בב"ב שם, שהביא ב' פי' באיכות בני העיר, וז"ל: פר"ת שנעשית הקיצית מדעת כל טובי העיר, וטובי העיר הוו כחבר עיר וכו' ופי' רי"ו הטעם דטובי העיר הוו בעירם למה שהובררו כמו גדולי הדור בכ"מ, וכו'. והר' מרדכי מצא בשם ר"ת רשאים בני העיר להסיע וכו' האי רשאים אלהסיע קאי, פי' היכא דכבר התנו ביניהם, אבל אם לא התנו מתחילה אין כח בבני העיר להכריח א' מבני העיר למה שירצו, והא דאמר הפקר ב"ד הפקר כגון בי דינא דר"א ודר"א וכו' והא דאמרינן ובאת אל הכהנים וכו' היינו שכ"ז שבדורם אין גדול כמוהו וכו' עכ"ל. ושם הבאנו דברי מהרי"ק שו' ק"ף ושו' א' ושו' י"ד שעלתה הסכמתו כפי' ב' דר"ת שבעינן שהתנו ביניהם מתחילה וגם שיתבררו תחילה מאת הקהל ושיהיה לטובת הקהל, והבאנו עוד דברי מרן בש"ע סי' ול"א סכ"ז שכ' בד"א שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור אבל אם ישנו אין התנאי שלהם מועיל וכו', ע"ש.

ו) אמור מעתה, עלינו לדון בנ"ד, אם ישנם כל התנאים הנ"ל, בבית הנבחרים דנ"ד, הנה פשוט דבית הנבחרים דנ"ד, הוא ביהס טובי העיר בודאי,

וגם הם ביחס מבוררין תחילה מן הקהל, מכיון שנבחרו מכל בני המדינה, ואדעתא דהכי נבחרו, לחקוק חוקים ומשפטים, ולהטיל מסים כמו כל מדינה, גם התנאי דליכא רווחא להאי ופסידא להאי, ליכא בנ"ד דהריוח והפסידא הוא לכל בני העיר בשוה, דהמסים הם בשוה לכל בני העיר, כל אחד לפי הכנסותיו ורוחיו ואין כאן רווחא להאי ופסידא להאי אלא ענין התנאי דצריך להיות בהסכמת חכם העיר, לכאורה הוא חסר בנ"ד, דמעולם לא נמלכים בחכם העיר.

(ב) אמנם נראה מאחר דגם חכם העיר, הוא א' מהבוחרים, הרי כאילו מתחילה הסכימה דעתו עמהם, לכל אשר יעשו לטובת העיר, כל שאינו מתנגד לדין תורה. שאף למה דקי"ל דינא דמלכותא דינא, הרי נאמר במפורש, דהוא — דוקא כשהוא אינו מתנגד לתורה, ורק בענין דיני ממונות שהוא מבחי' הסקר ב"ד הפקר, וגם אין בו רווחא להאי ופסידא להאי כאמור. ועוד אני אומר, דלפי האמור בתחילת דברינו שבית הנבחרים שלנו, מתייחס ביחס ממלכה, הרי לא מצינו במלך ישראל שצריך להמלך עם חכם העיר.

(ח) לאור כל האמור, יוצא: (א) דדינא דמלכותא נאמר, בין במלכי אר"ה, בין במלכי ישראל; (ב) דד"ד נאמר גם במקום שאין מלך, רק שר ומושל, או בית הנבחרים; (ג) גם לצד שנאמר שהם רק בבחינת טובי העיר, הרי יש להם הרשות לחקוק חוקים לפי ראות עיניהם לטובת המדינה, מכיון שהם נבחרו בני המדינה, ואדעתא דהכי בחרו בהם, לקבל כל אשר יטילו עליהם; (ד) לכל הצדדים בין אם הם ביחס מלכות, בין אם ביחס טובי העיר, אינם יכולים להטיל דבר שהוא נגד התורה.

וה' יזכינו למלכות בית דוד, ומלכות שמים מלכות כל עולמים בב"א.